

MODLITWA KOŚCIOŁA
17

ŻYĆ W CHRYSZTUSIE
WEDŁUG DUCHA

ŻYĆ W CHRYSZTUSIE WEDŁUG DUCHA

TEOLOGIA SAKRAMENTÓW
WTAJEMNICZENIA CHRZEŚCIJAŃSKIEGO

Redakcja

KS. KRZYSZTOF POROSŁO

TYNIEC

WYDAWNICTWO BENEDYKTYNÓW

Redaktor serii:

Michał Tomasz Gronowski OSB

Redaktor tomu:

ks. Krzysztof Porosło

Recenzja naukowa:

ks. dr hab. Robert J. Woźniak

Korekta:

Elżbieta Wiater

Opracowanie graficzne:

Jan Nieć

Na okładce wykorzystano stronicę z Sakramentarza tynieckiego

Publikacja jest zapisem referatów wygłoszonych

na V i VI Rekolekcjach liturgicznych *Mysterium fascinans* w Krakowie

Imprimi potest: Opactwo Benedyktynów

L.dz. 106/2014, Tyniec, dnia 8.09.2014 r.

Konrad Małys OSB, przeor administrator

Wydanie I: Kraków 2014

ISBN 978-83-7354-539-7

© Copyright by TYNIEC Wydawnictwo Benedyktynów

ul. Benedyktyńska 37, 30-398 Kraków

tel. +48 (12) 688-52-95, tel./fax +48 (12) 688-52-91

e-mail: zamowienia@tyniec.com.pl, www.tyniec.com.pl

Druk i oprawa: TYNIEC Wydawnictwo Benedyktynów

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	11
Wstęp.....	13
Wprowadzenie	19

Danuta Piekarcz

Uświęceni w Duchu (por. 1 P 1,2)

Wstęp – „duch” czy „Duch”?	19
1. Co o duchu/Duchu mówi Stary Testament?	21
2. Duch Święty na kartach Ewangelii.....	25
3. Duch budujący wspólnotę Kościoła	30
4. Duch Święty w pismach Pawłowych	32
4.1. Otwartość na głoszone Boże słowo	33
4.2. Przewrót w postępowaniu moralnym	34
4.3. Poznanie zamysłu Chrystusowego, poznane Bożej woli i Bożych tajemnic.....	35
4.4. Zdolność nazywania Boga Ojcem – Abba i świadomość bycia Jego dzieckiem	36
4.5. Zdolność wyznania: „Panem jest Jezus”	36
4.6. Zjednoczenie z innymi braćmi w Chrystusie	36
4.7. Dary i charyzmaty	37
5. Uświęcające działanie Ducha Świętego	38

CZĘŚĆ I

SAKRAMENT CHRZTU ŚWIĘTEGO

ks. Bogusław Migut

Chrzest sakramentem wiary

1. Chrzest w świetle wiary	45
2. Chrzest zakłada wiarę.....	57

2.1. Chrzest i wiara mają swe źródło w Jezusie Chrystusie..	58
2.2. Chrzest udzielany jest w wierze Kościoła.....	59
2.3. Chrzest zakłada wiarę osobistą	61
3. Chrzest wyznaniem wiary	73
4. Chrzest źródłem wiary i prowadzi do spełnienia wiary	76

ks. Maciej Zachara MIC
Duch Święty w rytuale chrzcielnym
w zachodniej tradycji liturgicznej. Wybrane zagadnienia

1. Ryt galijski i jego znaczenie w historii rytu rzymskiego.....	79
2. Biblijny paradygmat chrztu: chrzest Jezusa w Jordanie	82
3. Pneumatologiczny wymiar poszczególnych części rytuału chrzcielnego	85
3.1. Tchnienie przedchrzcielne.....	85
3.2. Ryt wody	89
3.3. Namaszczenie krzyżmem	92
3.4. Ryt białej szaty.....	95
Zakończenie.....	97

CZĘŚĆ II
SAKRAMENT BIERZMOWANIA

ks. Maciej Zachara MIC
Bierzmowanie:
drugi sakrament wtajemniczenia chrześcijańskiego

1. Obrzędowa geneza bierzmowania	102
2. Liturgia bierzmowania.....	107
3. Osoba bierzmowana	111
4. Szafarz bierzmowania	116
5. Związek bierzmowania z innymi sakramentami wtajemniczenia chrześcijańskiego.....	118
6. Istota sakramentu bierzmowania.....	122

o. Tomasz Grabowski OP, ks. Krzysztof Porosło	
Tajemnica namaszczenia – sakrament bierzmowania	129

CZEŚĆ III EUCHARYSTIA

ks. Félix María Arocena Solano
Eucharystia – pełnia inicjacji chrześcijańskiej

1. Krótki <i>conspectus</i> historyczny	153
2. Eucharystia – dopełnieniem inicjacji chrześcijańskiej.....	156
2.1. Jakie znaczenie kryje się pod stwierdzeniem, że Eucharystia jest sakramentem-dopełnieniem inicjacji chrześcijańskiej?	157
2.2. Czy Eucharystia jest szczytem wtajemniczenia chrze- ścijańskiego w takim samym znaczeniu, jak wskazuje <i>Rytuał chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych</i> , jeśli bierzmowania udziela się po I Komunii?	158
3. Neofita – kapłan swojej egzystencji	160
4. Równowaga między celebracją a egzystencją.....	166

ks. Tomasz Bać
Epikleza w tradycji zachodniej

1. Tradycja zachodnia	171
2. Czym jest epikleza?.....	172
3. Epikleza konsekracyjna i epikleza komunijna.....	174
3.1. Epikleza konsekracyjna.....	176
3.2. Epikleza komunijna	179
4. Epikleza czy <i>narratio institutionis</i> ? Wschód czy Zachód?	183
5. Znaczenie epiklezy dzisiaj.....	189

o. Marek Blaza SJ

**Epikleza w wybranych anaforach liturgii wschodnich
oraz jej umiejscowienie, treść i skutek**

1. Krótki zarys historyczny o pochodzeniu epiklezy we wschodnich anaforach.....	194
2. Umiejscowienie epiklezy konsekuracyjnej we wschodnich anaforach.....	199
2.1. Geneza umiejscowienia epiklezy konsekuracyjnej w tradycji wschodniej	200
2.2. Spór o umiejscowienie epiklezy na Soborze Ferraro-Florenckim.....	202
2.3. Współczesne spojrzenie na kwestię umiejscowienia epiklezy konsekuracyjnej we wschodnich anaforach	206
3. Treść zawarta w epiklezach konsekuracyjnych wschodnich anafor	209
3.1. Rola i działanie Trójcy Świętej w epiklezach konsekuracyjnych	209
3.2. Znaczenie i formy gramatyczne czasowników w epiklezach konsekuracyjnych.....	215
4. Skutek epiklezy we wschodnich anaforach	217
4.1. Skutek epiklezy w wymiarze eucharystycznym.....	218
4.2. Skutek epiklezy w wymiarze eklezjalnym	224
4.3. Skutek epiklezy w wymiarze eschatologicznym	231

ks. Grzegorz Strzelczyk

Upodobnienie do Chrystusa w Duchu

1. Duch konstytuuje człowieczeństwo Jezusa	242
2. Duch konstytuuje Ciało Chrystusa jakim jest Kościół.....	243
3. Duch konstytuuje sakramentalność Kościoła	245
4. Duch konstytuuje Eucharystię	246
5. Duch konstytuuje chrześcijanina	248

CZEŚĆ IV
KATECHUMENAT I KOLEJNOŚĆ UDZIELANIA
SAKRAMENTÓW INICJACJI CHRZEŚCIJAŃSKIEJ

Ks. Czesław Krakowiak
Dlaczego powrót do katechumenatu?

Wprowadzenie	255
1. Próby przywrócenia katechumenatu na misjach	258
2. Ponowne odkrycie katechumenatu w XX wieku.....	262
3. Katechumenat w dobie II Soboru Watykańskiego	265
3.1. Pojęcie i cele katechumenatu w nauczaniu soboru.....	267
3.2. Organizacja katechumenatu – przygotowanie dorośli do sakramentów	269
4. Katechumenat w posoborowym nauczaniu Kościoła	272
5. Katechumenat w służbie ewangelizacji we współczesnym świecie	280

Ks. Pierangelo Muroni
**Kolejność udzielania sakramentów
inicjacji chrześcijańskiej**

Część I: Podstawy historyczne i teologiczne.....	287
Wstęp.....	287
1. Historia.....	291
1.1. Pierwsze tysiąclecie	291
1.2. Rytualny rozdział sakramentów	298
1.3. Od znaczenia katechezy do wieku bierzmowania	300
1.4. Interwencja Świętej Kongregacji Soboru w sprawie statutu synodu z Algeru (1874 r.)	310
1.5. <i>List</i> („ <i>Abrogata</i> ”) Leona XIII (1897 r.)	310
1.6. Dekret <i>Quam singulari</i> Świętej Kongregacji Sakramentów (1910 r.)	312
2. Jedność inicjacji chrześcijańskiej na Soborze Watykańskim II...	315
Wnioski	319

Część II: Synteza teologiczna dotycząca jedności i kolejności sakramentów inicjacji oraz perspektyw pastoralnych.....	320
1. Tajemnica Paschalna Chrystusa: fundament jedności i kolejności sakramentów inicjacji chrześcijańskiej	320
2. Kolejność sakramentów w <i>Obrzędach chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych</i>	326
3. Relacja chrzest-bierzmowanie w świetle Eucharystii	331
4. Eucharystia „szczytem i źródłem”, a nie „źródłem i szczytem” inicjacji chrześcijańskiej	341
5. Osiągalne perspektywy i wybory duszpasterskie	351
5.1. Unikaj postrzegania wtajemniczenia chrześcijańskiego na sposób „sakramentalizujący” (<i>sacramentalizzante</i>) i „zsakramentalizowany” (<i>sacramentalizzata</i>)	351
5.2. Odnaleźć jedność sakramentów w jedności misterium paschalnego	356
5.3. Powiązanie, nie podział	357
5.4. Pokonać stereotypy	360
Wnioski	363

WYKAZ SKRÓTÓW

- AAS – „Acta Apostolicae Sedis”, Rzym 1909–
- AG – Sobór Watykański II, *Dekret o działalności misyjnej Kościoła „Ad gentes divinitus”*.
- AK – „Ateneum Kapłańskie”, Włocławek 1909–
- CCL – Corpus Christianorum Latinorum, Turnhout 1954–
- CIC – *Codex Iuris Canonici*, Watykan 1983.
- CSEL – Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum, Vindobonae 1886–1986.
- DB – Sobór Watykański II, *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele „Christus Dominus”*.
- DE – Sobór Watykański II, *Dekret o ekumenizmie „Unitatis redintegratio”*.
- DS (DH) – H. DENZINGER, A. SCHONMETZER, *Enchiridion symbolorum*, Freiburg im Breisgau 1973.
- KKK – *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2002².
- KL – Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii świętej „Sacrosanctum Concilium”*.
- KO – Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym „Dei Verbum”*.
- KPK – *Kodeks Prawa Kanonicznego*, Poznań 1983.
- LG – Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”*.
- LMD – „La Maison-Dieu”, Paris 1945–
- LQF – „Liturgiegeschichte Quellen und Forschungen”, Münster 1928–1939, 1957–

- LS – „Liturgia Sacra”, Opole 1995–
- MR – *Mszał Rzymski dla diecezji polskich*, Poznań 1986.
- OCD – *Obrzęd chrztu dzieci*, Katowice 1988³.
- OICA – *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych*, Katowice 1988.
- PG – *Patrologia graeca*, wyd. J.P. MIGNE, Paris 1857–1866.
- PL – *Patrologia latina*, wyd. J.P. MIGNE, Paris 1844–1855 (1878–1890²).
- PO – Sobór Watykański II, *Dekret o postudze i życiu kapłanów „Presbyterorum ordinis”*.
- POK – *Pisma Ojców Kościoła*, Poznań 1924–
- PSP – *Pisma starochrześcijańskich pisarzy*, Warszawa 1969–
- RT – „*Roczniki Teologiczne*”, Lublin 1949–
- SC – BENEDYKT XVI, Adhortacja apostolska *Sacramentum Caritatis*.
- SCh – *Sources Chrétiennes*, Paris 1941–
- SSL – *Spicilegium Sacrum Lovaniense*, Louvain 1922–
- STh – św. TOMASZ Z AKWINU, *Summa Theologica*.
- ŻMT – *Źródła Myśli Teologicznej*, Kraków 1996–

WSTĘP

Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego są fundamentem całego życia chrześcijanina. To one upodobniają człowieka do Jezusa Chrystusa. Upodobnienie to dokonuje się przez uświęcające działanie Ducha Świętego. Za św. Pawłem i autorem 1 Listu św. Piotra wręcz możemy nazwać Trzecią Osobę Boską „naszym Uświęceniem”: *Zostaliście obmyci, uświęceni i usprawiedliwieni w imię Pana naszego Jezusa Chrystusa i przez Ducha Boga naszego* (1 Kor 6,11); *W Duchu zostali uświęceni, skłonili się do posłuszeństwa i pokropieni zostali krwią Jezusa Chrystusa* (1 P 1,2). Dlatego też przechodząc od tematu V rekolekcji *Mysterium fascinans* pt. Życie w Chrystusie, które były poświęcone sakramentom inicjacji chrześcijańskiej, w czasie VI edycji zgłębiano tajemnicę Ducha Świętego, szczególnie wymiar Jego uświęcającego działania w sakramentach inicjacji. Niniejsza książka jest owocem refleksji podjętej w czasie tych dwóch edycji rekolekcji liturgicznych *Mysterium fascinans*, które odbyły się w budynku krakowskiego seminarium duchownego w dniach 7–9 września 2012 r. (V edycja) oraz 13–15 września 2013 r. (VI edycja). Ze względu na to, że obie te edycje były skupione wokół tematu chrześcijańskiego wtajemniczenia, postanowiliśmy przygotować tylko jedną publikację zbierającą możliwie wszystkie referaty wygłoszone w czasie rekolekcji. Jednakże z racji obecności w publikacji referatów akcentujących działania Ducha Świętego w sakramentach postanowiliśmy

nadać całości tytuł *Życ w Chrystusie według Ducha*, dodając podtytuł *Teologia sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego*.

Publikację otwiera artykuł Danuty Piekarcz, będący wprowadzeniem w pneumatologię biblijną. Dalsza część książki została podzielona na cztery części. Pierwsza z nich składa się z dwóch artykułów i dotyczy sakramentu chrztu. Ksiądz Bogusław Migut pokazuje, co to znaczy, że chrzest jest sakramentem wiary, natomiast ks. Maciej Zachara analizuje temat pneumatologii rytuału chrzcielnej tradycji zachodniej.

Druga część poświęcona jest sakramentowi bierzmowania. Wprowadzenie w historię oraz teologię drugiego z sakramentów wtajemniczenia stanowi artykuł ks. Macieja Zachary MIC. Tę drugą w swoich katechezach mistagogicznych – skupiając się na działaniu Ducha Świętego – rozwijają o. Tomasz Grabowski OP i ks. Krzysztof Porosło. Katecheza ta, mająca odmienny charakter niż pozostałe artykuły, jest jedynym tekstem tej publikacji, który nie jest owocem rekolekcji *Mysterium fascinans*. W czasie VI edycji wygłoszona była katecheza mistagogiczna wprowadzająca w święto Podwyższenia Krzyża, jednakże nie stanowiłaby ona spójnej całości z pozostałymi referatami, dlatego postanowiliśmy jej nie publikować. Zastąpiliśmy ją jednak katechezą dotyczącą sakramentu bierzmowania, wygłoszoną w tym roku w ramach serii katechez pt. *7 tajemnic*, organizowanych przez Fundację Dominikański Ośrodek Liturgiczny w Krakowie oraz środowisko rekolekcji *Mysterium fascinans*.

Najbardziej rozbudowana jest trzecia część publikacji, poświęcona sakramentowi sakramentów – Eucharystii. Na nią składają się aż cztery artykuły. Eucharystię jako szczyt inicjacji chrześcijańskiej pokazuje hiszpański teolog ks. Félix M. Arocena Solano z Pampeluny. Następne dwa

artykuły zostały poświęcone zagadnieniu epiklezy eucharystycznej: ks. Tomasz Bać spogląda na nią z perspektywy tradycji zachodniej, zaś o. Marek Blaza SI z perspektywy tradycji wschodnich. Część tę wieńczy artykuł ks. Grzegorza Strzelczyka ukazujący upodobniające wiernych do Chrystusa działanie Ducha Świętego, szczególnie w kontekście Eucharystii.

Ostatnia część została poświęcona zagadnieniu katechumenatu, który prowadzi do celebracji sakramentów inicjacji, oraz bardzo ważnemu, acz budzącemu wiele pytań i kontrowersji zagadnieniu kolejności celebracji sakramentów wtajemniczenia. „Dlaczego katechumenat?” – pyta i odpowiada w swoim artykule ks. Czesław Krakowiak. Natomiast historię i teologię problemu kolejności administrowania sakramentów inicjacji w swoim monumentalnym artykule omawia włoski teolog ks. Pierangelo Muroni.

Publikacja, jaką Państwo trzymają w swoich dłoniach, to jedynie świadectwo o jednej stronie tego, co się dzieje w czasie rekolekcji *Mysterium fascinans*. Refleksja naukowa, katechetyczna, to część niezwykle ważna tych trzydniowych spotkań z liturgią. Jednak to, co najistotniejsze w czasie rekolekcji, to nie tyle refleksja nad liturgią, co jej piękna celebracja. Pozwolenie liturgii, aby przemawiała swoim własnym głosem, a tak naprawdę głosem samego Boga, którego działanie w liturgii jest najważniejsze. Nie chodziło tylko o to, abyśmy porozmawiali o uświęcającym działaniu Ducha Świętego – choć ta refleksja teologiczna jest ważnym wymiarem przekazywania wiary – ale o to, abyśmy temu działaniu w liturgii się poddali. To współistnienie obu wymiarów: refleksji teologicznej i pięknego celebrowania liturgii – świetnie podsumował po IV edycji rekolekcji ks. Maciej Zachara MIC. Pisał wtedy tak:

Chodzi o przekaz wiary, a refleksja teologiczna ma w tym swoje miejsce. [...] To nie było sympozjum, gdzie refleksję naukową łatwo potraktować jako coś, co istnieje samo dla siebie, nie były to też typowe rekolekcje, gdzie na refleksję naukową zwyczajnie nie ma żadnego miejsca. Myślę, że w intuicji, aby ustawić rekolekcje w taki właśnie sposób, jest coś bardzo ważnego¹.

Oczywiście publikacja może zaświadczyć jedynie o refleksji naukowej. Warto jednak wiedzieć, w jakim kontekście te referaty powstawały, bo nie ma chyba lepszej przestrzeni na uprawianie teologii liturgii, jak rekolekcje, gdzie liturgia faktycznie jest szczytem i źródłem.

Nie byłoby tej publikacji gdyby nie cały zespół ludzi, którzy wespół ze mną te rekolekcje przygotowywali. Serdeczne podziękowania składam – na ręce o. Tomasza Grabowskiego OP – całemu Dominikańskiemu Ośrodkowi Liturgicznemu w Krakowie za ich nieoceniony wkład. Wyrazy mojej wdzięczności kieruję również do pozostałych instytucji dających patronat rekolekcjom: Archidiecezjalnej Komisji Liturgicznej oraz Komisji Muzycznej Archidiecezji Krakowskiej oraz Duszpasterstwu Służby Liturgicznej i Ruchu Światło-Życie Archidiecezji Krakowskiej. Gorąco dziękuję Wyższemu Seminarium Duchownemu Archidiecezji Krakowskiej za udostępnienie budynku na czas rekolekcji. Dziękuję wszystkim patronom medialnym rekolekcji. Nade wszystko słowa serdecznej wdzięczności kieruję do Wydawnictwa Tyńiec, które po raz kolejny zdecydowało się wydać publikację stanowiącą owoc refleksji nad liturgią w czasie rekolekcji

¹ <http://www.liturgia.pl/blogi/Maciej-Zachara-MIC/Po-rekolekcjach-Mysterium-Fascinans.html> [stan na 29.07.2014].

Mysterium fascinans. Dziękuję także tłumaczom dwóch obcojęzycznych artykułów oraz p. Danucie Piekarcz i ks. Maciejowi Zacharze MIC za udzieloną pomoc i konsultacje przy powstawaniu tej książki.

Tobie, drogi Czytelniku, z serca życzę fascynującej intelektualnej i duchowej przygody wchodzenia – z pomocą tej książki, która stanowi niejako przewodnik – na drogę refleksji nad sakramentami wtajemniczenia chrześcijańskiego.

ks. Krzysztof Porosło

Kraków, 11.07.2014 r.,
w święto św. Benedykta, Patrona Europy